

Turkish Studies Historical Analysis

Volume 14 Issue 2, 2019, p. 217-231

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22912

ISSN: 2667-5552

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 15.04.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (30.04.2019)- Referee 2 (06.05.2019)

This article was checked by iThenticate.

HAÇLI SEFERLERİNDE YAMYAMLIK HADİSELERİ

Emrullah KALELİ*

ÖZ

Haçlı seferleri, Doğu ve Batı medeniyetleri arasında yaşanmış olan bir mücadele süreci olarak görülmektedir. Bu süreçte Hıristiyanların Müslüman dünyasına topyekün bir saldırısı söz konusudur. Tamamen haksız nedenlere dayalı bu saldırılar sırasında Hıristiyanlar insanlık tarihinin en acımasız ve vahşi suçlarını işlediler. Bu arada işkence, tecavüz, hırsızlık ve yağmacılık gibi alışılmış suçların yanında, hamile kadınların karınlarının deşilerek öldürülmesi, insanların hâlâ hayattayken surlardan aşağı atılması veya kafalarının kesilerek sergilenmesi gibi barbarca suçlar da olağan hale geldiler. Bazen de insanların burunları, kulakları, dudakları, kol ve bacakları kesilerek onlarla alay edildiler. Bununla birlikte haçlı seferlerinde yaşanan yamyamlık hadiseleri akla gelebilecek bütün diğer insanlık suçlarını gölgede bırakmaktadır. Söz konusu yamyamlık vakaları haçlıların barbarlığının boyutunu gösterirken, Müslümanların Batı medeniyetine kuşkuyla bakmasının nedenlerinden biri olmuştur. Bu arada, elbette, Batılılar haçlı seferlerinde işledikleri bu suçların son derece farkında olduklarından, Hıristiyan tarihçilerin bir kısmı yamyamlık olaylarını görmezden gelmişlerdir. Bazıları da bahsedilen yamyamlık vakalarının esasında düşmana karşı psikolojik üstünlük sağlamak üzere planlanan taktiksel bir oyunla alakalı olduğunu ileri sürmüştür. Yamyamlığı kabul eden ve açıkça zikreden Batılı tarihçiler ise açlık gibi son derece hayati bir mecburiyetten dolayı haçlıların insan eti yediklerini söyleyerek suçun vebalini yumuşatmaya çalışmışlardır. Ancak yine de söz konusu ayıbın bugünkü insanlık normları içinde izah edilmesi mümkün değildir. Bu çalışmada Hıristiyanların üstünü örtmeye çalıştıkları adı geçen yamyamlık vakaları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yamyamlık, Haçlı Seferleri, Barbarlık, İnsanlık Suçları, Batılılar

* Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, E-posta: ekaleli2000@yahoo.com

---

CANNIBALISM INCIDENTS IN THE CRUSADES

ABSTRACT

The crusades are seen as a struggle process which had been experienced between Western and Eastern civilizations. In this process, it is in question that has been the Christians' a total attack on the Muslim world. During these attacks based on completely unjustified reasons, Christians committed the most pitiless and brutal crimes of the history of the humanity. Meanwhile in addition to the usual crimes such as torture, rape, theft and plundering, the barbarously crimes such as the murdering of the pregnant women by getting incised their bellies, the throwing of people down from the walls while they were still alive, or their heads being cut off and on display also became commonplace. Sometimes people's noses, ears, lips, arms and legs were cut and mocked. However, the cannibalism incidents that took place during the crusades overshadow all other possible crimes of humanity. While the cannibalism occurrences in question showed the size of the barbarity of the crusaders, it became one of the reasons why Muslims viewed the Western civilization with suspicion. In the meantime, of course, some of the Christian historians ignored cannibalism, as Westerners are extremely aware of the crimes they committed in the crusades. And some alleged that the events of aforesaid cannibalism were in fact related to a tactical game planned to provide psychological superiority to the enemy. As for Western historians, who admitted the cannibalism and openly mentioned it, tried to soften the blame of the crime by saying that the crusaders ate human flesh because of an extremely vital necessity like hunger. Nevertheless, it is not possible to explain the shame in question within the current humanity norms. In this study, the cases of aforesaid cannibalism which the Christians who try to cover up are discussed.

STRUCTURED ABSTRACT

The Crusades, which started by Pope Urbanus II with the purpose of taking Holy Lands back from Muslims and maintained by the attempts of the subsequent Popes in order to be permanent in that geography, are known as a long struggle process. This process, which began in 1096, ended in 1291 when the last remaining crusaders were repelled from the East. In the meantime, there have been some relations and interactions between the two sides in political, military, economic and even cultural aspects. However, the feelings of hostility which was formed in the time of the crusades continued to survive. Undoubtedly, one of the reasons of this, is that the Westerners continued their intentions and purposes about Islamic geography also after the crusades. Another reason is that the countless examples of atrocity and cruelty exhibited by the Christians have never been deleted from the memories in the Muslim world. Beyond the usual war crimes such as torture, rape, the putting on fire of the people while they were alive, or being cut their heads from their bodies and embedding them on the stakes around the Christian camp or the launching them by a catapult,

especially the cannibalism incidents which had seen in the crusades were never forgotten by the Turks and Muslims.

The Crusades still stand as an open wound between the Christian and Muslim worlds despite passing on the centuries. It doesn't seem easy to remedy the problems between both groups of different faiths and civilizations from the past. This may be a case due to the nature of both civilizations. However, the cannibalism occurring in the time of the crusades and the other atrocities exhibited by the Christians are still alive in the memories of the Muslims. The Western Christian world apologized to the Orthodox Christians for some of their mistakes during the crusades. Nevertheless, they refrained from facing the inhumane crimes against the Muslims and never thought to apologize.

Western historians, who didn't want any harm coming to Christianity, simply, charged the shame of some of the crimes which they have difficulties to deny, to a certain group which they defined as a mob. Or, they claimed that the Muslims have deserved what the crusaders had done. Meanwhile, the cannibalism incidents that took place during the crusades were the most difficult for them to legitimize or explain. Some of the Western writers have ignored the cannibalism and never mentioned it. Some of them tried to alleviate the crime by saying that there was an undesirable behavior against a necessity like hunger. The Crusaders, especially those who want to overcome their hunger because of the famine in Antakya and Ma'arra, have tried to feed with the roots and sprouts of the plants and the seeds which they found in animal feces. Some of them consumed the meat of uncleanly animals such as cats, dogs and mice. In these troubled times, the occurrence of cannibalism events, seemed to be a highly legitimate or reasonable behavior to aforementioned Western historians. As a matter of fact, it was not the case that crusaders experienced the cannibalism for the first time in the crusades. In the times of famine that occurred in Europe before, human flesh was cooked and eaten just like any other animal meat. Moreover, the human flesh is sold in butchers or market places as raw or cooked meat like animals meat. In the meantime, both in Tavat as well as in the Bible and in other sacred texts, the cannibalism was described as a usual behavior against the necessity and became an important reference to Christians. So that, none of the clerics involved in the crusades has no efforts or attempts to prevent cannibalism. Some of them even encouraged barbarity by giving an award to everyone who brought the salted Turkish head. On the other hand, the crusaders showed that they enjoyed this when they exhibit all their wildness by eating human flesh rather than simply removing their hunger.

Some of the Western crusader historians have tried to get rid of the responsibility of this sin by blaming the marginalized groups such as "Tafurs", which they implied them that they may be as Gypsies. Another thing that was asserting by the ones who were seeking excuses for what the crusaders had done was that there was no real cannibalism in the true sense. As for the recorded cases, they were a tactical game or, in other words, the cannibalism role planned to provide a psychological superiority to the enemy. As a consequence, the cannibalism events that the Christians did not want to confront, were the realities and experienced. As long as the Christian world does not

apologize for the cannibalism and other inhumane crimes committed in the crusades, the hatred of the Turks and Muslims towards them will remain alive and the Westerners will always be remembered as people who eat human flesh.

Keywords: Cannibalism, Crusades, Barbarism, Crimes of Humanity, Westerners

Giriş

Haçlı seferleri, Kutsal Toprakları Müslümanların elinden almak maksadıyla Papa II. Urbanus (1088-1099) tarafından başlatılan ve bu coğrafyada kalıcı olmak için daha sonraki papaların girişimiyle sürdürülen uzun bir mücadele süreci olarak bilinmektedir. 1096 yılında başlayan bu süreç, 1291 yılında son kalan haçlıların Doğu'dan uzaklaştırılmasıyla sona ermiştir. Bu arada her iki taraf arasında politik, askerî, ekonomik ve hatta kültürel anlamlarda bazı münasebetler ve etkileşimler söz konusu olmuştur. Bununla birlikte, haçlı seferleri zamanında oluşan düşmanlık duyguları canlı kalmaya devam etmiştir. Kuşkusuz bunun bir sebebi Batılıların haçlı seferlerinden sonra da İslam coğrafyasıyla ilgili niyet ve maksatlarını sürdürmüş olmalarıdır. Diğer bir nedeni ise Hıristiyanlar tarafından sergilenmiş olan sayısız vahşet ve acımasızlık örneklerinin, Müslüman dünyasında hiçbir zaman hafızalardan silinememesidir. İşkence, tecavüz, insanların diri diri yakılması veya kafalarının kesilerek Hıristiyan kampının etrafındaki kazıklara yerleştirilmesi ya da bir mancınık vasıtasıyla karşı tarafa fırlatılması gibi alışılmış savaş suçlarının ötesinde, özellikle haçlı seferlerinde görülen yamyamlık hadiseleri Türk ve Müslümanlar tarafından hiçbir zaman unutulmamıştır (Foote ve Wheeler, 1987: 334-35; Maalouf, 1998: 64).

Birinci Haçlı Seferi Sırasında Hıristiyanların Yoksunluğu ve Yamyamlık

Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla birinci haçlı seferinde insan eti yeme veya diğer bir ifadeyle yamyamlık olayları muhtemelen İznik, Antakya ve Ma'arrat'ün-Numân'da vuku bulmuştur. Haçlı seferlerinin önemli tanıklarından birisi olan ve babası İmparator Aleksios Komnenos'un (1081-1118) hayatını anlattığı eserinde haçlılar ile ilgili bilgiler veren Anna Komnene'ye göre, Pierre L'Ermite öncülüğündeki gruplar, Bizans topraklarına girdikleri ilk andan itibaren yaptıkları taşkınlıkları İznik'te de devam ettirdiler. Burada kendilerine tahsis edilmiş olan yerde rahat durmayarak Hıristiyan ya da Müslüman ayırt etmeksizin civardaki köyleri yağmaladılar. İstediklerini almak için yaşlılara bile işkence etmekten çekinmediler. Bu arada insan eti yemeyi düşünebilecek kadar haçlıların açlık sıkıntısı çekmiş olabilecekleri buldukları mahal itibarıyla pek makul görünmese de yamyamlık vakalarından bahsedilir. Anna Komnene, haçlıların nasıl bir mecburiyetle yamyamlığa başvurduklarıyla ilgili bilgi vermeden, onların bazı bebekleri dilimlenmiş keserek mangalda pişirdiklerini ve muhtemelen daha yetişkin olanları sırtına geçirerek ateşte kızarttıklarını anlatır (Anna Komnene, İng. çev. 2000: 311, Türkçe çev. 1996: 306; Buckley, 2014: 200; Rubenstein, 2008: 538-39, 550). Eğer kronolojik bir yanlış yoksa, Anna'nın anlatımından yamyamlığın Batılıların her zaman başvurabilecekleri olağan bir davranış biçimi olduğu anlaşılabilir.

Bununla birlikte başka bir yerde bir kez daha yamyamlıktan bahsettiğinde, bu kez daha izah edilebilir bir gerekçeye dikkat çeker. Anna, Bizans başkentine haçlı liderlerinden Bohemund tarafından gönderilmiş olan bir mektuptan bahseder. Bu mektupta Bohemund, Antakya'da hakim olan müthiş bir açlıktan şöyle söz etmektedir: "yaşayan hiçbir insanın unutamayacağı kadar o kadar kötü bir açlık vardı ki, çoğumuz yasayla yasaklanmış yiyecekleri yiyecek kadar bile alçaldı (Anna Komnene, İng. çev. 2000: 358, Türkçe çev. 1996: 348)." Bu yasaklı yiyeceklerden köpek, fare vb. gibi tüketilmesi Hıristiyanlarca caiz görülmeyen hayvanlar anlaşılabilir gibi, söz konusu yasaklı yiyecek diğer birçok yazar tarafından da açıkça ifade edilmiş olan yamyamlık hadiseleriyle de alakalı

olabilir. Nitekim haçlı seferleri yolculuğunun bu safhası yiyecek bulmakta zorlanan Hıristiyanların en fazla sıkıntı çektikleri zamanlardır. Bu sıkıntının bir kısmı Antakya güzergâhında şehir kuşatılmadan önce yaşanırken, belki de daha önemli bir kısmı da iç kale haricinde kenti ele geçirmiş olan haçlıların Musul Atabeyi Kerboğa'nın liderliğindeki Türk birlikleri tarafından kuşatma altında tutuldukları dönemde yaşandı. İbnü'l-Kalanisî, İbnü'l-Esîr ve İbnü'l-Adîm gibi bazı Müslüman tarihçiler de iç kaleyi elinde bulunduran Türk garnizonu ve şehrin dışındaki Kerboğa'nın ordusu arasında sıkışmış vaziyetteyken açlık, hastalık ve firarlar nedeniyle morallerin bozulduğu bir anda haçlı ordusunda yamyamlık hadiselerinin patlak verdiğini ifade ederler (Heng, 1998: 104).

Çağdaş yazarlar, diğerleri koku alması diye dağlık alanlarda kurbanlarını pişiren yamyam haçlılardan bahseden William of Malmesbury ve açlık yüzünden vahşi hayvanlar ve sıçan gibi pis hayvanların yanında insan eti bile yendiğini dile getiren Willermus Tyrensis'in yazılarında ve yine *Chanson d'Antioche*'da (Antakya Destanı) da yamyamlığın umutlarını kaybetmiş haçlılar için bir çıkış yolu olarak görüldüğü anlatılmaktadır (Richard le Pèlerin, 2011: 99; Rubenstein, 2008: 550; William of Malmesbury, 1847: 380). Papa II. Paschalis'e Eylül 1099 tarihli Laodikeia'dan gelen ve haçlı birliklerinin önde gelen üç lideri Aşağı Lorraine Dükü Godefroi de Bouillon, Toulouse Kontu Raymod de Saint-Gilles ve Pisa Başpiskoposu Daimbert tarafından kaleme alınan bir mektupta Antakya'da açlığın son derecede ciddi olduğundan bahsedilirken şöyle bir ifade kullanılmaktaydı: "öyle ki, bazıları kendilerini insan eti yemekten zorlukla alıkoymaktadırlar". Her ne kadar kesin bir dille zikredilmemiş olsa da bu mektuptan Antakya'da yamyamlık vakalarının yaşandığı anlamı rahatlıkla çıkarılabilir. Yine aynı mektupta Ma'arrat'ün-Numân'daki yamyamlık açıkça kabul edilmiş ve Müslümanların çürümüş cesetlerinin Hıristiyan halkı tarafından yenildiği büyük bir açlıktan bahsedilmiştir (Barber ve Bate, 2010: 33-34; Heng, 1998: 104-105; Peters, 1998: 292-293).

Antakya, yiyecek ve diğer zorluklar bakımından haçlıların çok önemli sıkıntılar yaşadıkları yer olup buradaki yamyamlık hadiseleri bazı tarihçiler tarafından detaylarıyla anlatılmaktadır. Ancak, birinci haçlı seferiyle alakalı olarak, kuşkusuz yamyamlık hikâyeleri en çok Ma'arrat'ün-Numân'da yoğunlaşmaktadır. Kudüs'ün zaptından yaklaşık yedi ay önce, Aralık 1098'de Suriye'nin kuzeyinde bir şehir olan Ma'arrat'ün-Numân haçlılar tarafından zapt edildi ve hemen ardından tıpkı Antakya'da olduğu gibi, buranın yerli halkı olan Müslümanlar kılıçtan geçirildi. Ancak yaşanan yağma ve katliam olayları buradaki vahşetin tamamı değildi. Bazı önemli olayların görgü tanıkları olarak birinci haçlı seferinin içinde bizzat yer alan üç önemli Latin tarihçinin ifadelerine göre orada akıllara ziyan, dehşet bir durum yaşandı: Ma'arra'da uzun süre kalan haçlılar arasında yamyamlık olayları patlak verdi. Onlar, Müslümanların cesetlerini kızarttılar ve yediler (France, 1997: 315; Heng, 1998: 102-103; Runciman, 1998: 201).

Hıristiyanların işledikleri suçun ve ayıbının farkında olan bu üç yazar Antakya ve Ma'arrat'ün-Numân'daki sergilenmiş olan barbarlığı mazur göstermek için acil bir izah ortaya koyma ihtiyacı hissettiler. Onlara göre haçlıları yamyamlığa zorlayan ve ilk akla gelen şey, kıtlık ve aşırı açlıktı. Fulcherius Carnotensis, *Historia Hierosolymitana*'sında haçlıların yamyamlığını ızdırıp verici bir durum olarak şöyle dile getirir:

Kuşatma yirmi gün sürdüğünde, insanlarımız aşırı açlıktan acı çektiler. Titreyerek ve ürpererek bahsediyorum, çünkü insanlarımızdan birçoğu aşırı açlığın sebep olduğu cinnetten rahatsız oldu, orada henüz ölmüş olan Saracenlerin (Müslümanların) kaba etlerinden kestikleri parçaları dilimleyerek pişirdiler ve çiğnediler ve ateşte yeteri kadar pişmediğinde vahşi bir ağızla oburca yediler. Ve böylece kuşatanlar kuşatılanlara göre daha fazla zarar görmüşlerdir (Fulcherius Carnotensis, İng. çev. 1969: 112-113, Türkçe çev. 2009: 96; Peters, 1998: 84).

Norman lider Bohumund'un ordusunda muhtemelen sıradan bir asker olarak görev yaparken gördüklerini veya duyduklarını kaleme alan anonim bir haçlı tarafından yazılmış olan *Gesta Francorum et aliorum Hierosolimatorum*'da Hıristiyanların vahşetleri ve insan eti yemeleri kısa ve özlü bir şekilde şöyle anlatılır:

Biz ordayken (Antakya), surların dışında yağmalayacak hiçbir şey olmadığı için, gerek uzun kalıktan veya gerekse de o kadar çok aç olduklarından dolayı adamlarımızdan bazıları ihtiyaçlarını karşılayamadı. Bu yüzden onlar ölümlerine karınlarını yardılar, çünkü onlar Müslümanların bağırsaklarında Bizans altını bulmayı umuyorlardı. Ve diğerleri ölümlerini etini dilimlere ayırdılar ve yemek için pişirdiler (Ambrisco, 1999: 509; Anonim, 1962: 80; Heng, 1998: 103).

Haçlı seferine bir Provençal birliğiyle birlikte katılmış olan ve haçlı liderlerinden Raymond de St. Gilles'e papaz olarak hizmet ettiği bilinen Raimundus Aguilers tarafından yazılmış olan *Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem* da yamyamlık olaylarını teyit ederken Hıristiyanların yaşadıkları açlığı zorlayıcı bir sebep olarak ileri sürmüştür:

Bu arada orduda o kadar büyük bir açlık vardı ki insanlar iki hafta ya da daha önce şehrin arazisine atılmış olan birçoğu yeni kokmuş Müslümanların bedenlerini büyük bir iştahla yediler. Bu olaylar yabancıları olduğu kadar bizim ırkımızdan da birçok insanı korkuttu. Bunun üzerine aramızdan birçoğu geri döndüler (Raimundus Aguilers, 1968: 81).

Kendisi haçlı seferlerine iştirak etmemiş olsa da *Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione Emundatione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae* adlı eserini bizzat görgü tanıklarının anlatımlarından istifade ederek yazan ve hiçbir keskin kılıcın uzun süren açlık kadar etkili olmadığını söyleyen Alman Tarihçi Albertus Aquensis ise çaresiz durumda olan haçlıların yamyamlığını doğrudan onları buna mecbur kaldıklarını ifade etmeye çalışmıştır:

Bu şehirlerin etrafında büyüyen açlık öyle bir ızdıraplı hale geldi ki Hıristiyanlar yaşadıkları kıtlık karşısında cesetleri yemekten korkmadılar. Sadece öldürdükleri Müslümanlar veya Türkleri değil, aynı zamanda yakalamış oldukları köpekleri de ateşte pişirdiler (Albertus Aquensis, 2007: 375).

Haçlı Seferlerinden Önce Avrupa'da Yamyamlık

Bu arada olağanüstü durumlarda yamyamlığın bir çözüm olarak kabul edilmesi haçlı seferlerinden önce de Batılıların aşına oldukları bir durumdu. Ortaçağ'da görülen neredeyse bütün kıtlık dönemleri yamyamlık hikâyeleriyle birlikte anlatılmıştır. Kayıtlara geçen yamyamlık örneklerinden biri 868 yılında bugünkü Fransa'nın önemli bir kısmında yaşanan şiddetli bir kıtlık zamanına aittir. Çağdaş bir kronik yazarı Burgonya'daki açlığın neden olduğu tahribatları zikrederken yamyamlıkla ilgili ilginç detaylar verir: "Pont-sur-Yonne'de birisi konukseverlikle karşıladığı evine gelen saf bir kadını öldürdü ve parçalara ayırdı ve onu tuzun içine koydu ve çocuklarıyla birlikte yemek üzere pişirdi." Böylece zavallı kurbanın bütün aileye servis edilmeden önce tıpkı herhangi bir hayvan eti gibi aynı işlemde geçtiği anlaşılmaktadır (Vandenberg, 2010: 150-151). Çağdaş tarihçi Radulf Glaber, XI. yüzyıl kıtlığını çok ağır bir şekilde tasvir eder. Glaber'in anlattığı kıtlık dönemlerinden biri 1000 yılı civarında yaşanmış olup bununla ilgili tüyler ürpertici detaylar verir: "Açlık öylesine acımasız hâle gelmişti ki yetişkin oğullar annelerini yediler, kadınlar da bebeklerini aynı şeyi yaptılar, tüm annelik sevgisini kaybettiler." Radulf Glaber, Fransa'da 1031-32 yıllarında görülen bir başka önemli kıtlıktan bahsederken de yine yamyamlık hadiselerini dile getirir:

Aşırı açlık çeken insanlar insan eti yemeye sürüklendiler... birçok yerde ölümlerine bedenleri yine açlıklarını bastırmak isteyen yamyamlar tarafından topraktan çıkarıldılar. İnsan eti yeme alışkanlığı o kadar yaygın hâle gelmişti ki Tournus'taki pazar yerinde tıpkı hayvanlarınki gibi hazır pişmiş insan eti satılmaktaydı (Rubenstein, 2008: 531; Vandenberg, 2010: 151).

Bir başka örnekte, çağdaş Ortaçağ tarihçisi John of Worcester, 1069'da İngiltere'de hüküm süren kıtlık zamanında ortaya çıkan yamyamlığı şu sözlerle ifade etmektedir: "açlık öylesine baskın geldi ki insanlar atların, köpeklerin, kedilerin ve diğer insanların etlerini yediler (John of Worcester, 1998: 11)." Açlıktan kıvranan yamyam sürülerinin ormanda dolaşarak savunmasız yolculara saldırımları, çocukların yiyecek vaadiyle kandırılarak uzak yerlere götürülüp orada öldürülmeleri ve hemen yenilmeleri, ölümlerinin mezarlardan çıkarılması ve yine kasaplar tarafından pazar yerlerinde insan

eti satılması gibi hikâyeler Ortaçağ kıtlık dönemlerini tasvir etmek için sıklıkla anlatılmışlardır (Eamon, 1998: 13; Heng, 1998: 108; Rubenstein, 2008: 531; Sumberg, 1959: 245-246).

Bu arada yamyamlık Batılılar için sadece Ortaçağ'a ait bir durum olmamıştır. Benzer olaylar Yeni Dünya'da da kaydedilmiştir. İspanyol Kaşif Alvaro Nunez anılarında XVI. yüzyılın ortasında Brezilya kıyısında bir adada bir grup İspanyol sömürgecisinin açlık yüzünden kendi ölen arkadaşlarını yediklerini not etmiştir. Bazen de olağanüstü zamanlarda hayatta kalmak için bir çözüm olarak görülen yamyamlık, tıpkı pazar yerlerinde insan eti satılması gibi, hayatın olağan akışı içinde kazanç elde etmenin bir yolu olmuştur. İngiliz Seyyah George Sandys, XVII. yüzyıl başlarında Sicilya'yı ziyaret ettiğinde, Napoli kuşatması sırasında Frank ordusuna ton balığı tedarik etmek için imzaladıkları kontratın gereğini yerine getiremeyen bazı tüccarların Kuzey Afrika'da öldürülen askerlerin cesetlerinden aldıkları etleri fiçılara istif ettiklerini ve ton balığıymış gibi Fransızlara sattıklarını duyduğunu yazmıştır (Eamon, 1998: 13-14; Piedra, 2001: 29-30; Sanchez, 1992: 266).

Hıristiyanların Yamyamlık Suçunu Meşru Gösterme Çabası

Anonim *Gesta*'yı esas alarak kendi eseri *Historia Ierosolimitana*'yı yazan Baudri de Bourgeil, haçlıların yamyamlığını bir suç ya da ayıp olarak görmez. Hatta çaresiz bir durumdayken Hıristiyanların hayatta kalmak için istemeden başvurmak zorunda kaldıkları bir davranış olarak da görmez. Ona göre Müslümanların veya Türklerin etini yemek sadece mubah değil, aynı zamanda haçlıların kazandıkları bir haktır. Çünkü onlar Tanrı için açlık çekmişler ve dişleriyle ve tırnaklarıyla düşmanla savaşmışlardı. Üstelik yamyamlık yalnızca açlık çeken mideleri rahatlatmamış, aynı zamanda düşmanın cesaretini kıran psikolojik bir üstünlük sağlamıştı (Kostick, 2008: 53; Rubenstein, 2008: 541-542). Baudri'nin bu yorumunu destekleyen bazı Batılı tarihçiler de yamyamlığı yiyecek bulamayan Hıristiyanlar için meşru bir çözümün ötesinde Tanrı'nın bir ikramı olarak görürler. Müslüman cesetlerinden etin koparılmasını çölde zor durumda kalan İsrailoğullarına gönderilmiş olan kudret helvasıyla karşılaştırarak kutsal bir anlam atfederler (Rubenstein, 2008: 527).

Onları böyle düşünmeye sevk eden şey, yamyamlığın Eski ve Yeni Ahit'te mecburiyet ve çaresizlik karşısında doğal bir davranış olarak zikredilmiş olmasıdır. Tevrat'ta eğer Tanrı'nın emirlerine itaat etmezlerse kendi çocuklarını yemeye mecbur kalacaklarına dair İsrailoğullarına uyarılar bulunmaktadır: “Siz açlıktan kız ve erkek çocuklarınızın etini yiyeceksiniz” (Tevrat, Levililer, 26: 29). “Böylece aranızda babalar çocuklarını, çocuklar da babalarını yiyecekler. Sizi cezalandıracağım, sağ kalanlarınızı her yana dağıtacağım (Tevrat, Hezekiel, 5: 10). Yine bir başka yerde, kuşatılmış bir kentte yiyecek bulamayan insanların açlık yüzünden neler yapabileceklerine dair öngörüler bulunmaktadır:

Kuşatma sırasında düşmanınızın vereceği sıkıntıdan rahminizin meyvesini, Tanrınız Rab'in size verdiği oğulların, kızların etini yiyeceksiniz. Aranızdaki en yumuşak, en duyarlı adam bile öz kardeşine, sevdiği karısına, sağ kalan çocuklarına acımayacak; yediği çocuklarının etini onların hiçbiriyle paylaşmayacak. Çünkü düşmanın kuşatma sırasında sizi sıkıştırması yüzünden kentlerinizde hiç yiyecek kalmayacak. Aranızda en yumuşak, en duyarlı kadın -yumuşaklığından ve duyarlılığından ayağının tabanını yere basmak istemeyen kadın- bile sevdiği kocasından, öz oğlundan, kızından, plasentayı ve doğuracağı çocukları esirgeyecek. Çünkü kuşatma sırasında düşmanın kentlerinizde size vereceği sıkıntıdan, yokluktan onları gizlice yiyecek. (Tevrat, Yasa, 28: 53-57)

Yeni Ahit'te bir pasajda, Suriye Kralı Ben-Hadat'ın Samiriye'yi kuşatması sırasında insanların açlıktan deri ve ağaç kabuklarını yediği bir zamanda yamyamlığın bir çıkış yolu olarak ortaya çıkması anlatılır. İsrail kralından yardım isteyen bir kadın şöyle bir serzenişte bulunmuştu:

Geçen gün şu kadın bana dedi ki, “Oğlunu ver, bugün yiyelim, yarın da benim oğlumu yeriz.” Böylece oğlumu pişirip yedik. Ertesi gün ona, “Oğlunu ver de yiyelim” dedim. Ama o, oğlunu gizledi (2. Krallar, 6: 24-33).

I. yüzyıl Yahudi din adamı ve tarihçisi Flavius Josephus, benzer bir hikâyeyi 70 yılında Kudüs kuşatmasının sonlarıyla ilgili yazısında anlatmaktadır. Bu çok iyi bilinen olayda Maria adında, vaktiyle zengin bir Musevi kadın şehrin ve kendi durumundan öylesine umudunu kesmişti ki açlığın üstesinden gelmek için kendi oğlunu öldürerek pişirdi ve bir kısmını yedi. Romalılara karşı savaşan isyancı liderlerden bazıları o sırada kızarmış etin kokusunu aldılar ve kadından her ne yemek pişiriyorsa kendilerine de vermesini istediler. Maria onlara daha sonra tüketmek üzere bir kenara ayırdığı çocuğunun kalıntılarını gösterdi ve şöyle dedi: “Bu benim oğlum. Gerçekten oğlum. Şimdi siz benim cürmümü yiyiniz. Bir kadından daha yumuşak veya bir anneden daha merhametli olmayın” (Mason, 2003: 11-12; Rubenstein, 2008: 545; Vandenberg, 2010: 151). Daha sonraki zamanlarda Josephus’un bu hikâyesinin benzerleri zaman içinde farklı anlatımlarda da yer almıştır. Bu anlatımlardan birinde Afrikalı bir kraliçe bir meleğin isteğiyle kendi kızı ve hizmetçisinin oğlunu yemektedir. (Rubenstein, 2008: 545-46).

Yamyamlığa kutsal bir karakter atfeden bir başka durum da Hıristiyanların önemli bir kısmının *transubstansiyon* doktrinine veya diğer bir ifadeyle, Hz. İsa’nın eti ve kanının Aşai Rabbani ayinindeki ekmek ve şaraba dönüştüğüne inanmalarıydı. Bu inanç X. yüzyılda üzerinde damgalanmış Mesih imgesi olan ekmeklerin ortaya çıkmasıyla güçlendi. İsa’nın kendi etini ve kanını kendi taraftarlarına sunduğunu düşünen Hıristiyanlar kendileri için yapılmış olan bu fedakarlığı kabul etmelerini Efkariyya’da (Aşai Rabbani ayini) ekmek ve şarap yiyerek sembolize etmektedirler. Ölümsüz olmanın bir yolu olarak da İsa’nın bedeni ve kanını temsil eden ekmek ve şarabı tüketmektedirler (Heng, 1998: 109; Vandenberg, 2010: 153; Washington, 2012: 56; Wolfe, 1987: 21).

Haçlıların yamyamlıklarına meşru bir zemin bulmak için kutsal kitaplarda ya da Hıristiyanlık tarihinde aradıkları geçmiş örnekler elbette çoğaltılabilir. Bununla birlikte daha sonraki yüzyıllarda Avrupa’da giderek daha sofistیک merkezî yönetimlerin oluşması ve eş zamanlı olarak insanlık normlarının değişmesi ve hümanist fikirlerin ortaya çıkmasından sonra yamyamlığın basit bir kıtlık bahanesiyle meşrulaştırılması düşüncesi yeterli görülmedi. Batılılar kabullenmekte zorlandıkları böyle bir suç ve ayıbı daha ziyade kendi kültürel üstünlüklerini ifade etmek ve diğerlerinin geri kalmış olduklarını vurgulamak maksadıyla öteki medeniyetlere yakıştırmışlardır. Yeni Dünya’nın Batılılar tarafından istila edildiği yayılcılık zamanında yamyamlık, askerî fetihlerin edebî dilini oluşturarak sömürgecilerin, ülkeleri fethedilmiş halkların topraklarını ve mülkiyetlerini ele geçirmeleri için kullanıldı. Bu arada yamyamlık egzotiklik ve bilinmeyen dünyaları ifade ederken, yamyamlar olarak tasvir edilen yerliler özünde insani olmayan, farklı bir tür olarak tanımlandılar. Ancak bu çeşit tanımlamalar gittikleri yerlere medeniyet götürdüklerini iddia eden Batılıların sömürgeci faaliyetlerini haklı çıkarmak maksadıyla kasten yapılmışlardır (Dolphijn, 2013: 220-222; Rubenstein, 2008: 528-29).

Tafurlar

Açlık gibi önemli bir zaruretten dolayı da olsa haçlı seferlerinde işlenen yamyamlık suçlarının utancını üstlenmek istemeyen bazı Hıristiyanlar da bu suçun vebalini kendi kültür ve medeniyetlerinden ayıştırdıkları marjinal bir gruba yüklemeye çalışmışlardır. Onların aradıkları “günah keçisi” *Chanson d'Antioche* (Antakya Destanı) ve *Chanson de Jerusalem*’da (Kudüs Destanı) zikredilen *Tafur*’lar oldular. Söz konusu destanlarda “Tafurlar” diye bahsedilen bu kişiler, yalın ayak yolculuk yapan ve yırtık pırtık elbiseler giyinmiş, baldırı çıplaklar olarak tasvir edildiler. Aynı zamanda kendisi de haçlı seferlerinin bir görgü tanığı olan Richard le Pelerin (Hacı Richard) tarafından yazıldığı düşünülen *Chanson d'Antioche*’a göre, neredeyse açlığın eşiğinde olan ve haçlıların en fakir kesimini oluşturan bu grup birden fazla yamyamlık suçuna bulaştı. Aynı destanda onların Antakya’nın haçlılar tarafından alınışı sırasında şehirde buldukları Müslüman kadınların ırzına geçmekten nasıl zevk aldıkları özellikle anlatılmaktadır (Richard le Pelerin, 2011: 255; Sumberg, 1959: 229). *Chanson de Jerusalem* ise onları vahşi bir grup ve ustura gibi keskin dişli olarak tasvir etmektedir (Ambrisco, 1999: 509). Bu iki esere göre, Tafurlar o kadar çok vahşilerdi ki Hıristiyan

prensleri ve diğer haçlı liderleri dahi beraberlerinde yeterli sayıda silahlı muhafızlar olmadan onların yanına yaklaşmamışlardı. Bu arada mevzubahis destanların kaynak olarak değeri tartışmalı olsa da özellikle *Chanson d'Antioche*'un görgü tanığı malzemesi ihtiva ettiği modern tarihçiler tarafından kabul edilmekte ve diğer anlatımlara göre daha detaylı bilgiler aktardığı bilinmektedir. Ayrıca her iki kaynak da edebî eser oldukları için bazı abartılı tasvirler veya hayali olaylara yer vermiş olsalar bile bunlar da sosyal gerçekliğin bir yansıması olarak düşünülebilir (Ambrisco, 1999: 509; Foote ve Wheeler, 1987: 332; Kostick, 2008: 83, 116).

Anonim *Gesta*'ya ilaveler yaparak kendi eseri *Gesta dei per Francos*'u yazan Guibertus Novigenti (Guibert de Nogent), Tafurların hiçbir silah taşımadıklarını ve herhangi bir miktar paraya sahip olmalarına izin verilmediklerini anlatır. Eserde çıplak, muhtaç ve tamamen pis tasvir edilen Tafurlar, herkesten önde yürüdüler, yürüyüş sırasında her türlü ağır işleri yapmak için gönüllü oldular, bitkilerin kök ve filizlerini ve yine bulabildikleri zar zor yenilebilen neredeyse her şeyi yiyerek hayatta kalmaya çalıştılar. Yiyecek ararlarken buldukları ya da ele geçirdikleri her şeyi eşit şekilde bölüştüler (Foote ve Wheeler, 1987: 332; Guibertus Novigenti, 1997: 146; Kostick, 2008: 82, 115-116; Rubenstein, 2008: 540). Bu arada onlar kendilerine kral olarak seçtikleri bir lider tarafından yönetildiler. Bu lider muhtemelen Norman veya Flaman kökenli, vaktiyle şövalye veya soylu biri olup sefer sırasında atını ve dolayısıyla da aristokrat statüsünü kaybetmişti. O daha sonra hiçbir lordun hizmetinde olmayan, sahipsiz ve fakir kimseleri kendisini onların liderleri olarak kabul etmeleri için ikna etti. Böylece bu “döküntüler” birlikte hareket edebilme kabiliyetine sahip oldular. Tafurlardan bahseden Türkler, onların en sevdikleri şeyin kızarmış insan eti olduğunu söylemişlerdi (France, 1997: 286-287; Guibertus Novigenti, 1997: 146; Kostick, 2008: 82; Porges, 2008: 12-13; Sumberg, 1959: 225).

Haçlı seferleri anlatımlarının birçoğunda Tafurlar sergiledikleri akla gelebilecek her türlü vahşilikleriyle tasvir edildiler. Bununla birlikte onları diğerlerinden farklı kılan kuşkusuz yamyamlıklarıydı. Onlar sadece savaş alanında şehit düşmüş Türk askerlerinin etlerini değil, aynı zamanda Müslüman mezarlıklarına kısa bir süre önce gömülmüş olanları dahi yediler (Sumberg, 1959: 235). Çağdaş tarihçi Raoul de Caen (Radulfus Cadomensis), açıkça “yamyamlar” olarak zikrettiği bu haçlıların kendi yemeklerini pişirerek insanlar gibi davrandıklarını, fakat diğer insanları yiyerek efsanelerdeki egzotik, “köpek başlı” ırkındaki adamlar gibi göründüklerini yazmıştır (Raoul de Caen, 1997: 116; Rubenstein, 2008: 536-37; Sumberg, 1959: 235-36).

Bu arada Tafurların ilk ne zaman insan eti yemeye başladıklarıyla ilgili kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak İznik'te insan eti yendiğini iddia eden Anna Komnene'nin yazdıklarının dışında kayıtlara geçen ilk yamyamlık vakaları Antakya'da görülmektedir. Raimundus Aguilers'e göre, haçlıların Antakya'ya geldikleri ilk zamanlar yamyamlığa başvurmayı gerektirecek herhangi bir kıtlık durumu yoktu. Aksine öyle bir bolluk vardı ki bütün bir sığırın sadece en seçkin ve lezzetli kısımları tüketiliyordu. Bununla birlikte o sırada çok az kişi önlerindeki kıtlık zamanlarını önceden görebildi. Onlara seyrek de olsa yiyecek temin eden sadece Ceneviz gemileriydi ve İstanbul'da gelen yardımlar da yetersizdi. Bu durumu zenginleşmek için fırsat bilen Ermeni tüccarlar yüzünden fiyatlar hızla yukarı tırmanmıştı. Ortaya çıkan kıtlık yüzünden mecburi oruç tutma gibi çareler çözüm olmayınca şövalyelerin birçoğu atlarını ve hatta onların dizginlerini dahi yemek durumunda kaldılar. Hâlâ atları olan baronlar ise kıtlık bölgesinin ötesinde yiyecek bulmaya çalıştılar. Ancak Türkler geri çekilirlerken bütün çiftlik hayvanlarını da beraberlerinde götürmüşlerdi. Durum o kadar umutsuzdu ki Fulcherius Carnotensis, bazılarının sadece köpekler ve fareler değil, hayvan dışkılarında buldukları tahıl taneleriyle de beslenmeye çalıştıklarını kaydetmişti. Raoul de Caen ise haçlıların bir kısmının kırsal alana dağılıp bulabildikleri yabancı otlardan tıka basa yediklerini ve bunların arasında bulunan zehirli bitkilerin yaşatmak yerine onları öldürdüğünü anlatmıştır. Raoul de Caen, tıpkı Antakya gibi benzer bir açlığın Ma'arrat'ün-Numân'da görüldüğü zamanlarda, Hıristiyanların yine hiç bilmedikleri yabancı otlardan yediklerini yazmıştır. Ancak bu arada haçlıların karınlarını doyurmak için buldukları kesin çözüm insan eti yemek olmuştur. Onlar yetişkin Müslümanları kazanlarda haşlayarak

pişirmişler, daha körpe olanları ise kızartarak yemişlerdir. (Fulcherius Carnotensis, İng. çev. 1969: 96, Türkçe çev. 2009: 79-80; Peters, 1998: 73; Raoul de Caen, 1992: 102, 116; Sumberg, 1959: 237).

Böyle bir durum yoksunluk ve her türlü zorluğa alışkın olan Tafurlar için bile tahammül edilemezdi. Netice itibarıyla kendileri için bir çıkış yolu arayan Tafurları temsil eden bir delege grubu yanlarında kralları olduğu halde Pierre l'Ermite'in çadırını ziyaret ederek, bir rivayete göre ondan eşeğini yemek için kendilerine verilmesini, diğer bir rivayete göre de açıklıklarını nasıl dindirecekleri hususunda akıl almak istediler. Eşeğini kurtarmak kaygısı ya da haçlılar üzerindeki bir süredir yitirmiş olduğu saygınlığını yeniden kazanmanın beklentisiyle Pierre l'Ermite onlara ölü Türklerden bazılarını yemelerini tavsiye etti. O, bu önerisini İncil'den alıntılar yaparak ve Hıristiyanlığa uygun olduğunu söyleyerek güçlendirdi (Erer, 1948: 27; Richard le Pèlerin, 2011: 202; Sumberg, 1959: 237, 243).

Pierre l'Ermite'in tavsiyesini hiç tereddüt etmeden kabul eden Tafurlar, sayıları on binden daha fazla oldukları halde kısa bir süre önce bir Türk birliğinin katledilmiş olduğu Asi Nehri kıyılarına inerek orada bulunan çok sayıda cesedi yemek üzere götürdüler. Bu sırada etler pişerken kokuyu alan ve açlıktan kıvranan bu sefillerin ne eti kızartmış olabileceklerini merak eden Türkler, Antakya surlarının üstünden korkunç manzaraya tanık oldular ve acıyla feryat ettiler. Kendilerinin Türkler tarafından izlendiğinin farkına varan Tafurların kralı onları daha çok öfkeliendirmek amacıyla adamlarına mezarlıklara giderek tüyler ürpertici ziyafet için birkaç Türk daha çıkarmalarını emretti (Erer: 1948: 27; Richard le Pèlerin, 2011: 202-203; Sumberg, 1959: 238; Uebel, 2005: 46). Tüm bunlar yaşanırken pek uzakta olmayan haçlıların esas liderleri prensler, olan bitene seyirci kaldılar. Eğer onlar bu gibi canavarlıkları onaylamadıysa bile, en azından karşı taraftaki moral bozucu etkileri için söz konusu insanlık dışı davranışları hoş görmüş olmalıydılar. *Chanson d'Antioche*'a göre, haçlıların en önemli liderlerinden Godefroi de Bouillon herhangi bir müdahalede bulunmadığı gibi, yemeğin daha zevkli olması için Tafurların kralına bir şişe en iyi şarabını göndererek sergilenen yamyamlığı açıkça tasvip etmiştir (Porges, 2008: 13; Richard le Pèlerin, 2011: 203; Rubenstein, 2008: 549; Sumberg, 1959: 239).

Bu arada bazı Hıristiyan tarihçiler, haçlı seferlerinde yaşanan yamyamlık vakalarını kendilerinden biraz farklı olduklarını iddia ettikleri, bir başka ifadeyle, Çingenlerle özdeşleştirerek ötekileştirmeye çalıştıkları Tafurların üzerine yıkarak bu suçun faillerini belli bir kesim ile sınırlı tutmaya çalışmışlardır (Porges, 2008: 12). Benzer şekilde, Ma'arrat'ün-Numân'daki yamyamlık ön plana çıkartılarak sanki bütün yamyamlık hadiselerinin sadece orada olup bittiğine dair bir algı oluşturulmuştur. Diğer yerlerdeki insan eti yeme olaylarından bahseden kaynakların inandırıcılığına ise kuşkuyla bakılmıştır. Hatta bu kaynakların Hıristiyanlığın düşmanları tarafından kasten yanlış olarak kaleme alındığı düşünülmüştür (Heng, 1998: 104; Rubenstein, 2008: 542). Ancak haçlı seferine katılmış olanlarla bire bir görüşmeler yapmış olan Guibertus Novigenti, Ma'arra'da ve "başka yerlerde" bedenlerinden etleri eksilmiş Müslüman cesetleri bulunduğunu söylerken, aslında Ma'arrat'ün-Numân'ın yamyamlık vakalarının yaşandığı tek yer olmadığını ifade etmiştir (Guibert de Nogent, s. 146; Rubenstein, 540).

Arslan Yürekli Richard'ın İnsan Eti Yemesi

XIV. yüzyılın başında anonim bir yazar tarafından kaleme alınmış, *Richard Coeur de Lion* adlı bir çalışmada, İngiltere Kralı I. Richard'ın (Arslan Yürekli) üçüncü haçlı seferi sırasında insan eti yediğiyle ilgili bir hikâyeye anlatılmaktadır. Hikâyeye, Hıristiyan birliklerinin Mısır ve Suriye Hükümdarı Selahaddin Eyyubi tarafından tutulan Akre şehrinin surlarının önünde geçmektedir. Kuşatma sırasında Richard, ateşli bir hastalığa yakalandı ve bir müddet çadırından çıkamadı. Hastalığı sırasında herhangi bir yiyecek ya da içeceği sindiremedi. Onun canı sadece domuz eti istedi. Ancak Müslüman topraklarında böyle bir etin bulunması neredeyse imkânsızdı. Herkesin çaresiz kaldığı bu nazik anda kralın hizmetinde bulunan yaşlı bir şövalye, kralın aççısına akıl vererek meseleye bir çözüm buldu. Önerilen plan, besili bir Müslüman gencin öldürülerek etinin ihtişamlı bir yemek olarak sunulmasını öngörmekteydi. Buna uygun olarak seçilen bir Müslüman esir, derisi yüzüldükten sonra itinalı bir

şekilde pişirildi. Eserde herhangi bir yemek tarifi verir gibi nasıl hazırlandığı da anlatılmaktadır: “Kurban hızlı bir şekilde katledildi, iç organları boşaltıldı ve derisi yüzüldü, daha sonra unla kaynatıldı, baharatla tatlandırıldı ve iyi bir renk alması için safran katıldı.” Zavallı gencin kafası ise daha sonra çorba yapılmak üzere kenara ayrıldı (Anonim, 2019: 110-113; Uebel, 2005: 47; Vanderberg, 2010: 152).

Yemek, domuz etiymiş gibi yutturularak Richard’a sunulduğunda, kral aç kurt gibi yemeğe saldırdı, etlerini yedi, kemiklerini yalayarak kemirdi ve hizmetlisi tarafından ayrı olarak servis edilen et suyunu içti. Kralın adamları bu sahne karşısında başka tarafa dönerek gülmek için kendilerini tutmaya çalıştılar. Ancak sonuç olağanüstüydü. Yemek ve iyi bir uykudan sonra kral hızla iyileşti. Aynı gün Müslümanlara karşı önemli bir muharebeyi kazandı ve geri döndü. Bununla birlikte kendisini tekrar kötü hissettiğinden ya da karnı acıkmış olduğundan Richard, hizmetlisinden saatler önce yemiş olduğu domuzun kafasını istedi. Onun bu isteği çeşitli bahanelerle yerine getirilmemeğe çalışıldı. Ancak gazabından korktukları Richard’ın ısrarı ve kesin emri karşısında zavallı Müslüman gencin kafası krala sunuldu. Kafayı gördükten sonra ne olduğunu anlayan Richard beklenenin aksine, herhangi bir öfkeden ziyade, Müslümanlarının etinin o kadar lezzetli olduğunu keşfettikleri için durumu sevinçle karşıladı. Çünkü o, yamyamlığı sadece kendi özel rahatsızlığı değil, aynı zamanda birliklerinin yaşadığı açlık sorunu için de bir çözüm olarak değerlendirmişti. Bu nedenle Müslümanlar olduğu sürece askerlerinin artık açlıktan korkmamaları gerektiğini söyleyerek onların etini yemeleri için adamlarına yamyamlığı serbest bıraktı (Ambrisco, 1999: 502-503; Anonim, 2019: 110-113; Uebel, 2005: 48; Vanderberg, 2010: 152).

Teatral Yamyamlık

Yine bu arada söz konusu durumdan rahatsız olan Hıristiyan tarihçilerin haçlı seferlerinde yaşanan yamyamlık ayıbının üstünü örtmek için buldukları bir çözüm yolu da sergilenen yamyamlığı aslında düşmanı korkutmak için zekice planlanmış ve sahnelenmiş bir oyun olarak yorumlamaktı. Yani diğer bir ifadeyle, insan eti yiyen haçlılar, aslında gerçekten yememişler, sadece düşmanı sindirmek ve gözdağı vermek için yamyamlık taklidi yapmışlardı. Nitekim bu davranış, daha önce örneği olan bir askerî stratejiydi. Ortaçağ tarihçisi Ademarus Cabanensis’e göre İspanya’da 1020 civarında Norman Roger de Toeni, Müslümanların morallerini ve dirençlerini kırmak için benzer bir taktik uygulamıştı. Roger, bir Müslüman tutsağı “sanki bir domuz gibi” onun arkadaşlarının önünde parçalamış, vücudunun kısımlarını kaynatmış ve daha sonra kendi dostlarıyla ziyafet çekecekmiş gibi davranmıştı. Daha sonra yine numaradan dikkatsizlik yaparak diğer esirlerin kaçmalarına ve dolayısıyla da bu olayın diğer Müslümanlar arasında yayılmasına izin vermişti (France, 1997: 12; Rubenstein, 540-541).

Benzer bir yamyamlık oyunu Antakya’da Hıristiyanların kampına sızmış olan çok sayıda casusun korkutularak kaçmalarını sağlamak amacıyla haçlıların ünlü lideri Bohemund tarafından sergilenmişti. Bohemund, cellatlara tutsaklarından birkaçının boğazlarını kesmelerini ve daha sonra onların vücutlarını sırtına geçirmelerini ve bir ziyafet için hazır hale getirilmelerini emretti. Neler olup bittiğini soranlara ordunun liderlerinin mahkumları yemeye karar verdiklerini söylemeleri için adamlarına talimat verdi. Böylece olası bir ele geçirilme durumunda karşılaşılabilecekleri akıbetten korkan casuslar kampı terk edeceklerdi (Michaud, 1973: 137; Rubenstein, 541).

Psikolojik savaşın bir parçası olarak kullanılan yamyamlık sahnesi, üçüncü haçlı seferi sırasında Selahaddin’in elçileriyle yapılan barış müzakereleri sırasında bir kez daha kullanıldı. Bir akşam yemeğinde elçileri ağırlayan İngiltere Kralı I. Richard, adamlarına misafirlerine servis edilmek üzere ellerinde bulunan en soylu Müslüman mahkumların seçilmesini, başlarının kesilmesini ve daha sonra kazanmış kafalarının kaynatılarak pişirilmesini emretti. Her bir kurbanın kafasının bulunduğu tabağa o kurbanın ismi yazılarak elçilere sunuldu. Kral büyük bir iştahla kendi tabağında bulunan insan kafasını didikleyerek yemeye çalıştı. Masadaki sessizlik sadece elçilerin birbirlerini dürterek ve mırıldanarak yorum yapmalarıyla bozuldu. Son derece dehşete kapılan misafirler aynı akıbet

kendilerinin de uğrayacağından korkmuş olmalıydılar. Neyse ki Richard sadece onların korkmalarını sağladıktan sonra, pişmiş insan kafalarının kendi geleneklerinde başlangıç menüsü olduğunu izah etti. Misafirlerine rahat olmalarını söyleyerek masayı temizletti ve hizmetlilerden daha alışılmış yiyecekler getirmelerini istedi. Ancak elçiler ayrılırken Richard onlardan birine “Hıristiyan ordusunun tedarik hatlarını kesmenin Müslümanların etinin bolluğu göz önüne alındığında hiçbir faydası olmayacağını” söyleyerek Selahaddin’e mesaj göndermeyi ihmal etmedi (Ambrisco, 1999: 503-504; Anonim, 2019: 119-122; Uebel, 2005: 48-49; Vanderberg, 2010: 152).

Avrupa’da Bilinen Muhtelif Yamyamlık Hadiseleri

Bu arada bazı kaynaklara göre dördüncü haçlı seferi ve Avrupa’da Albi haçlı seferinde de rastlanan (Bird, Peters ve Powell, 2015: 12) yamyamlık vakaları haçlı seferleri ve hatta Ortaçağ’la sınırlı kalmadı. Bununla birlikte Ortaçağ’da görülen tahammül edilemez açlığa bir çözüm olarak Batılıların başvurduğu yamyamlık suçunun nedenleri daha sonraki dönemlerde oldukça farklıydı. Bunlardan biri yenilen kişinin özelliklerinin onun etini yiyen kişiye transfer olduğu inancıydı ve kurbanın sadece ilgili yeri tüketilmekteydi. Örneğin, hızlı bir koşucunun bacakları aynı koşma kabiliyetine sahip olmak için yenilirken, yiğit bir savaşçının kalbi cesaret sahibi olmak amacıyla tüketildi. Avrupa’da bu tür bir yamyamlığın genellikle cadı olduğuna inanılan kişiler arasında yaygın olduğu düşünülmektedir. Onlar tercihen genç ve şişman olanlar olmak üzere çocukları kurban etmekle ve yemekle suçlandılar. Cadılar meclisinde pişirilen insan eti yemenin yalnızca cadılığa başlamanın bir bölümü değil, aynı zamanda normal cadı ritüellerinin bir parçası olduğuna da inanıldı. İnsan iç yağının düşmanı zehirleyebilecek bir iksirin malzemesi olduğu ya da bir süpürgeyi uçurabileceği kabul ediliyordu. XVI. yüzyıl Fransa’ında kurban edilmiş çocukların yağlarının yendiği ya da onların köleleştirildiğine inanılmaktaydı (Washington, 2012: 48).

Avrupa’da yamyamlığın bir diğer şekli de hastalık ve hastalıkların tedavisinde görüldü. Birine bela bulaştırmak ya da onu hasta etmek amacıyla olduğu kadar, hasta bir kimsenin şifa bulması için de cesetler kullanıldı. Birçok hastalık için toz haline getirilmiş kemikler, özellikle de kafatası önerilmekteydi. Bu dönemde Hıristiyanlığın yamyamlık hadiselerini ortadan kaldırmak için bir etkisi olduğu iddia edilmektedir. Ancak yine de insan bedeninin medikal kullanımı devam etmiştir. Epilepsi, eklem romatizması, siyatik, siğiller, üreme sorunları ve cilt lekeleri gibi bazı hastalıklarda insan bedeninin kullanılması neredeyse XVII. yüzyıla kadar sürmüştür. Çocukların saçlarının gut tedavisi, dişlerinin tüm uterus hastalıklarını iyileştirmek için faydalı olduğuna inanılıyordu. İnsan külleri, hastalığın nedeni ne olursa olsun, herhangi bir rahatsızlığı tedavi etmek için şarap veya et suyu ile birlikte yutuldu (Washington, 2012: 51-52).

Bu arada mucizevi güçlere sahip olduklarına inanılan azizler de hayattayken şifa dağıttılar. Onlar hastanın ağzına tükürerek ya da nefes vererek Tanrı’nın kendilerine bahsetmiş olduğu iyileştirme güçlerini kullandılar. Ancak bu yakın temas sırasında şifacı azizlerin birçoğu ya hastada bulunan mikropları yuttular veya bit ya da uyuz gibi parazitleri kaptılar. Yine bu arada azizler öldükten sonra da şifa dağıtmaya devam ettiler. Azizlerin cesetlerinin öldükten sonra bile mucizeler sergilediklerine inanan hastalar, onların bedenlerinden aldıkları parçaları ya da salgıları yediler (Washington, 2012: 51).

Sonuç

Haçlı seferleri aradan yüzyıllar geçen bir zamana rağmen hâlâ Hıristiyan ve Müslüman dünyaları arasında açık bir yara olarak durmaktadır. Farklı inanç ve medeniyetlere mensup her iki kesim arasındaki geçmişten gelen sorunların giderilmesi kolay görünmemektedir. Bu belki her iki medeniyetin doğasından kaynaklanan bir durum olabilir. Ancak haçlı seferleri zamanında yaşanan yamyamlık olayları ve Hıristiyanların sergiledikleri diğer vahşetler Müslümanların hatıratlarında hâlâ canlıdır. Batı Hıristiyan alemi yaptıkları bazı hatalardan dolayı Ortodoks Hıristiyanlardan af

dilemişlerdir. Bununla birlikte Müslümanlara karşı işledikleri insanlık dışı suçlarla yüzleşmekten imtina etmişler ve hiçbir zaman özür dilemeyi düşünmemişlerdir.

Hıristiyanlığa hâlel gelmesini istemeyen Batılı tarihçiler, inkâr etmekte zorlandıkları bazı suçların aybını ya bir gruh olarak tanımladıkları yalnızca belli bir gruba yüklediler veya haçlılar her ne yaptıysa aslında Müslümanların hak ettiklerini iddia ettiler. Bu arada haçlı seferlerinde yaşanmış olan yamyamlık vakaları onlar için içinden çıkılması veya izah edilmesi en zor olan durumdur. Taraflı Batılı yazarların bir kısmı yamyamlık olaylarından hiç bahsetmeyerek bu hadiseleri göz ardı etmişlerdir. Onlardan bazıları açıklık gibi bir mecburiyet karşısında istemeden yapılan bir davranış olduğunu söyleyerek suçu hafifletmeye çalışmışlardır. Bazıları da kaynaklarda yer alan bu tür vakaların anlatımında kronolojik tutarsızlıklar arayarak ya da sadece edebî bir eser olduğunu ileri sürerek, insan eti yiyen haçlılarla ilgili detaylı bilgiler veren, *Chanson d'Antioche* gibi önemli referansların güvenilirliğini sorgulamışlardır. Bazen de suçu, Çingen olabileceklerini ima ettikleri "Tafurlar" gibi ötekileştirilmiş grupların üzerine yıkmak, söz konusu vebalin sorumluluğundan kurtulmanın bir yolu olarak görmüştür. Haçlıların yaptıklarına mazeret arayanların ileri sürdükleri bir başka şey de esasında gerçek manada herhangi bir yamyamlık olayının yaşanmadığı, kayıtlara geçen vakaların ise düşmana psikolojik üstünlük sağlamak amacıyla planlanan taktiksel bir oyun veya diğer bir ifadeyle, yamyamlık rolünden ibaret olduğuydu. Netice itibarıyla, Hıristiyanların yüzleşmek istemedikleri, haçlı seferlerinde bahsedilen yamyamlık olayları vakiadır, yaşanmıştır. Hıristiyan dünyası haçlı seferlerinde işlenen yamyamlık ve diğer insanlık dışı suçlarından dolayı özür dilemedikçe Türk ve Müslümanların onlara yönelik nefreti canlı kalmaya devam edecek ve Batılılar daima insan yiyen kişiler olarak hatırlanacaklardır.

KAYNAKÇA

- Albertus Aquensis, (2007). *Albert of Aachen: Historia Ierosolimitana: History of the Journey to Jerusalem*, (Ed. ve İng. Çev. Susan B. Edgington). Oxford: Clarendon Press.
- Ambrisco, A. S. (1999). "Cannibalism and Cultural Encounters in Richard de Lion." *Journal of Medieval and Early Modern Studies*, 29 (3): 499-528.
- Anna Komnene, (1969). *The Alexiad*, (İng. Çev. E. R. A. Sewter). London: Penguin Books; Türkçe Çev. Bilge Umar, (1996). *Alexiad: Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi: Malazgirt'in Sonrası*. İstanbul: İnkilâp Kitapevi.
- Anonim, (1962). *Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum: The Deeds of the Franks and the Pilgrims to Jerusalem*, (Ed. ve İng. Çev. Rosalind Hill). Toronto, New York ve London: Thomas Nelson and Sons Ltd.
- Anonim, (2019). *Richard Coeur de Lion*, (Ed. ve İng. Çev. Katherine H. Terrel). Ontario: Broadview Press.
- Barber, M. ve Bate, K. (2010). *Letters from the East: Crusaders, Pilgrims and Settlers in the 12th-13th Centuries*. Burlington: Ashgate Publishing.
- Bird, J. ve Powell, J. M. (2013). *Crusade and Christendom: Annotated Documents in Translation from Innocent III to the Fall of Acre, 1187-1291*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Buckley, P. (2014). *The Alexiad of Anna Komnene: Artistic Strategy in the Making of a Myth*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Demirkent, I. (1997). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.

- Dolphijn, R. (2013). "Meatify the Weak! Cannibalism and (Post) Colonial Politics." *Geographies of Race and Food: Fields, Bodies, Markets*, (Ed. R. Slocum ve A. Saldanha). Ashgate Publication: 217-226.
- Eamon, W. (1998). "Cannibalism and Contagion: Framing Syphilis in Counter-Reformation Italy." *Early Science and Medicine*, 3 (1): 1-31.
- Erer R. (1948). *Türklere Karşı Haçlı seferleri*. İstanbul. Ahmet Halit Kitapevi.
- Foot, G. W. ve Wheeler J. M. (1987). *Crimes of Christinity*. Source of E-Text: <http://www.ftarchives.net>.
- Fulcherius Carnotensis (Fulcher de Charters), (1969). *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095-1127*, (İng. Çev. F. R. Ryan). Knoxville: University of Tennessee Press; Türkçe Çev. İ. Bihter Barlas (2009). *Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Guibertus Novigenti (Gibert de Nogent), (1997). *The Deeds of God through the Franks: A Translation of Guibert de Nogent's Gesta Dei per Francos*, (İng. Çev. R. Levine). Woodbridge: The Boydell Press.
- Heng, G. (1998). "Cannibalism, The First Crusade, and the Genesis of Medieval Romance." *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, 10(1): 98-174.
- John of Worcester, (1998). *The Chronicle of John of Worcester: The Annals from 1067 to 1140 with the Gloucester Interpolations and the Continuation to 1141*, III, (Ed. ve İng. Çev. P. McGurk). Oxford: Clarendon Press.
- Kostick, C. (2008). *The Social Structure of the First Crusade*. Leiden and Boston: Brill.
- Maalouf, A. (1998). *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, (Çev. M. A. Kılıçbay). İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Mason S. (2003). *Josephus and the New Testament*. Massachusetts: Hendrickson Publishers.
- Michaud, J. Fr. (1973). *Michaud's History of the Crusades*, I, (İng. Çev. W. Robson). New York: AMS Press.
- Peters E. (Ed). (1998). *The First Crusade: "The Chronicle of Fulcher of Charters" and Other Source Materials*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Piedra, J. (2001). "Itinerant Prophetesses of Transatlantic Discourse." *Women at Sea: Travel Writing and the Margins of Caribbean Discourse*. New York: Palgrave, 9-40.
- Porges, W. (2008). "The Clergy, The Poor, and the Non-Combatants on the First Crusade." *The Crusades: Critical Concepts in Historical Studies*, II, New York: Routledge Publishing, 30-55.
- Raimundus Aguilers, (1968). *Historia Francorum qui cepurunt Iherusalem*, (Ed. ve İng. Çev. J. H. Hill ve L. L. Hill). American Philosophical Society.
- Raoul de Caen, (1997). *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen: A History of the Normans on the First Crusade*, (İng. Çev. B. S. Bachrach ve D. S. Bachrach). Burlington: Ashgate Publishing.
- Richard le Pélerin, (2011). *The Chanson d'Antioche: An Old French Account of the First Crusade*, (İng. Çev. S. B. Edgington ve C. Sweetenham). Ashgate e.Book.
- Rubenstein, J. (2008). "Cannibals and Crusaders." *French Historical Studies*, 31(4): 525-552.

-
- Runciman, S. (1998). *Haçlı Seferleri Tarihi, I*, (Çev. F. Işıltan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sanchez, R. (1992). "The First Captivity Narrative: Alvar Nunez Cabeza de Vaca's 1542 La Relacion." *Proceeding of the Coference of SEDERI*, 247-260.
- Suberg, L. A. M. (1959). "The Tafurs and the First Crusade." *Medieval Studies*, 21 (1): 224-246.
- Uebel M. (2005). *Ecstatic Transformation: On the Uses of Alterity in the Middle Ages*. U.S.A.: Palgrave Macmillan.
- Vandenberg, V. (2010). "Choosing Human Flesh? A Few Medieval Peculiarities and the Debates of Contemporary Research." *Anthropozoologica*, 45(1): 149-155.
- Washington, J. (2012). "The Magical Power of Cannibalism." *Crossroads: An Interdisciplinary Journal for the Study of History, Philosophy, Religio and Classics*, 6(1): 46-57.
- William of Malmesbury, (1847). *William of Malmesbury's Chroicle of the Kings of England: From the Earliest Period to the Reign of King Stephen*. London: H. G. Bohn.
- Wolfe, R. (1987). *Christianity in Perspective*. New York: Memory Books.